

Трудова міграція як аспект проблеми зайнятості в регіоні

Замора О.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства
Відокремленого підрозділу

Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут»

У статті досліджено процес трудової міграції. Проаналізовано стан, причини та наслідки внутрішньої та зовнішньої трудової міграції. Охарактеризовано регіональний ринок праці та виявлено причини зниження рівня зайнятості населення. Запропоновано шляхи повернення трудових мігрантів в Україну.

Ключові слова: трудова міграція, внутрішня трудова міграція, зовнішня трудова міграція, зайнятість населення, ринок праці, соціально-економічні умови.

Zamora O.I. ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ КАК АСПЕКТ ПРОБЛЕМЫ ЗАНЯТОСТИ В РЕГИОНЕ

В статье исследован процесс трудовой миграции. Проанализированы состояние, причины и последствия внутренней и внешней трудовой миграции. Охарактеризован региональный рынок труда и установлены причины снижения уровня занятости населения. Предложены пути возвращения трудовых мигрантов в Украину.

Ключевые слова: трудовая миграция, внутренняя трудовая миграция, внешняя трудовая миграция, занятость населения, рынок труда, социально-экономические условия.

Zamora O.I. LABOUR MIGRATION AS AN ASPECT OF EMPLOYMENT PROBLEMS IN THE REGION

The process of labour migration is researched. The condition, causes and consequences of internal and external labour migration are analyzed. The regional labor market is characterized and the reasons for the decline in employment. Ways of returning labour migrants to Ukraine are suggested.

Keywords: labour migration, internal labour migration, external labour migration, employment of population, labor market, socio-economic conditions and other.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна – одна з найбільших країн – донорів робочої сили в Європі, де зовнішня трудова міграція стала об'єктивною реальністю сьогодення. Потоки заробітчанства сформувалися в умовах низької заробітної плати в зареєстрованому секторі економіки, підвищеного рівня безробіття та вимушеної неповної зайнятості, поширення бідності та високого рівня маєтного розшарування населення, значного розриву в рівнях оплати праці в Україні і зарубіжних країнах (особливо в перерахунку на іноземну валюту за офіційним курсом). Навіть економічний підйом, що певний час тривав в Україні з 2000 р., так і не призвів ані до реального покращення умов життя широких верств населення, ані до зростання попиту на робочу силу. Більшість показників соціально-економічного розвитку все ще далекі від європейських стандартів. Можливості працевлаштування на офіційному ринку праці України залишилися обмеженими, до того ж зайнятість у зареєстрованому секторі економіки держави не лише не гарантує

добробуту, а часто не забезпечує й потреб відтворення робочої сили працюючого [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке коло проблем, пов'язаних із зовнішньою та внутрішньою трудовою міграцією українських громадян, висвітлено в працях відомих вітчизняних учених, таких як М.В. Бачинська, Н.С. Власенко, П.С. Кравчук, Е.М. Лібанова, В.І. Надрага та ін. Перебіг міграційних процесів у межах регіональної економіки зумовлює актуальність обраної теми наукового дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас окремі важливі проблеми, зокрема наслідки трудової міграції у сфері регіональної зайнятості населення, ще достатньою мірою не дістали теоретичного та практичного вирішення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у висвітленні проблеми трудової міграції, розробленні шляхів та способів її вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Населення України постійно зменшується вна-

слідок демографічних, еміграційних процесів, а останнім часом і через військовий конфлікт на сході країни. Не менш важливим фактором впливу на зміну чисельності населення є адміністративно-територіальні перетворення в країні. У теперішніх умовах існує велика загроза ще більшої активізації еміграційних процесів, що потребує оцінки можливих наслідків істотного вибуття робочої сили за межі країни і, відповідно,

розроблення низки превентивних заходів у регулюванні міграційних процесів.

Чисельність населення Тернопільської області постійно зменшується починаючи з 1994 р. (у цілому по Україні – з 1993 р.). Щорічно область утрачала від 2,3 тис. осіб у 1995 р. (найменше) до 120 тис. осіб у 2016 р. (найбільше). Динаміка чисельності наявного населення області з 1990 р. відображена на рис. 1.

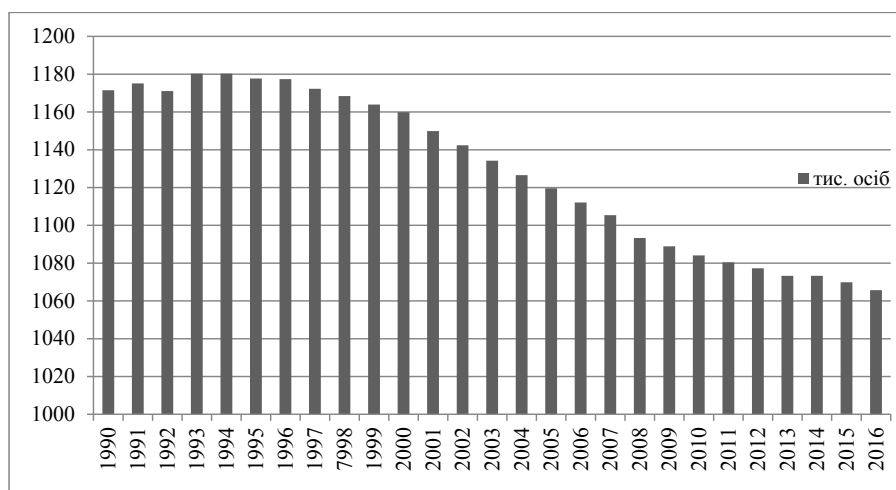

Рис. 1. Динаміка чисельності наявного населення Тернопільського регіону на 1 січня 2016 р.

Таблиця 1

Міграційний рух населення по районах і містах у 2015 р.

	Осіб		На 10 тис. осіб наявного населення			
	число прибулих	число вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)	число прибулих	число вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)
По області	15263	15013	250	142,9	140,6	2,3
Бережанський	779	700	79	188,5	169,4	19,1
Борщівський	840	759	81	124,2	112,2	12,0
Бучацький	594	714	-120	93,0	111,8	-18,8
Гусятинський	380	562	-182	62,5	92,4	-29,9
Заліщицький	358	447	-89	75,7	94,5	-18,8
Збаразький	566	517	49	97,6	89,1	8,5
Зборівський	357	467	-110	84,9	111,0	-26,1
Козівський	454	386	68	118,5	100,7	17,8
Кременецький	1084	1122	-38	157,5	163,0	-5,5
Лановецький	467	477	-10	157,0	160,4	-3,4
Монастириський	314	502	-188	109,6	175,2	-65,6
Підволочиський	415	346	69	97,0	80,9	16,1
Підгаєцький	209	324	-115	111,3	172,5	-61,2
Теребовлянський	781	708	73	177,8	106,8	11,01
Тернопільський	1594	687	907	237,0	102,6	135,4
Чортківський	682	542	140	150,7	119,8	30,9
Шумський	400	377	23	118,6	111,8	6,8
м. Тернопіль	4400	4468	-68	201,8	204,9	-3,1
м. Чортків	589	908	-319	199,5	307,6	-108,1

Як свідчить тенденція, у 2014 р. чисельність населення зменшується виключно за рахунок природного скорочення, водночас зафіксовано незначний міграційний приріст населення в окремих районах області. У 2015 р. міграційний приріст населення відбувся в дев'яти районах області. Найбільший рівень міграційного приросту спостерігався в Тернопільському районі (13,5 особи на 1 000 осіб наявного населення). Разом із тим у містах Тернополі, Чорткові та восьми районах області було зареєстровано міграційне скорочення населення. Переважаючим цей показник був у м. Чорткові (10,8%), Монастириському (6,6%) та Підгаєцькому (6,2%) районах.

У 2015 р. найвищий коефіцієнт міграції припадає на Тернопільський район і становить 135,4 осіб на 10 тис. осіб наявного населення. Цікава тенденція спостерігається у Чортківському районі, де міграційний приріст становить 30,9 осіб на 10 тис. осіб населення. Проте в місті Чорткові є найбільший показник скорочення міграційного приросту – 108,1 осіб на 10 тис. осіб населення області.

У 2015 р. порівняно з 2014 р. кількість трудових мігрантів (жінок та чоловіків) дещо зменшилася, відповідно на 0,75 тис. та 2,3 тис. осіб. Кількість мігрантів із числа міського населення зменшилася на 2,63 тис. осіб, а сільського населення – на 0,3 тис. осіб. Основним фактором, який призвів до зменшення кількості трудових мігрантів як за статтю, так і за територіальною одиницею, впродовж двох останніх років є збільшення частки населення у прихованому безробітті.

Аналіз ринку праці Тернопільської області свідчить про скорочення чисельності зайнятого населення протягом 2005–2015 рр. із 425,1 тис. осіб до 406,2 тис. осіб, тобто на

18,9 тис. осіб. Це зумовлено як міграційними процесами, так і природним приростом, який за останні два роки зменшився на 250 осіб.

За даними рис. 2, рівень зайнятості всього населення у віці 15–70 років становить 51,6%, чоловіків – 54,2%, жінок – 49,3%. Рівень зайнятості у міських поселеннях становить 58,6%, а в сільській місцевості – 45,7%, що нехарактерно для нашого регіону, оскільки в області протягом тривалого періоду більша частка працездатного населення припадала на сільську місцевість.

Рис. 2. Рівень зайнятості населення Тернопільської області у віці 15–70 років

Найбільша кількість громадян, які мали статус безробітного впродовж року, протягом 2014–2015 рр. у Тернопільській області становила 9 196 осіб і 7 904 особи відповідно. За даними регіонального центру зайнятості, працевлаштовано в 2015 р. 10 605 осіб, це на 3 737 осіб менше порівняно з 2014 р. За цей період зменшилася кількість безробітних громадян на 6 822 особи. Однак основною причиною зменшення працездатного населення області є трудова міграція, зумовлена економічними, соціальними та політичними змінами в суспільстві.

Таблиця 2

Зайнятість населення Тернопільської області

Рік	Усього зайнято, тис. осіб	Наймані працівники підприємств, установ та організацій, тис. осіб	У тому числі			
			промисловість		сільське, лісове та рибне господарство	
			тис. осіб	% до загальної кількості зайнятих	тис. осіб	% до загальної кількості зайнятих
2000	409,4	330,5	63,7	15,6	106,6	26,0
2005	425,1	249,2	48,6	11,4	38,0	8,9
2010	431,3	217,8	36,4	8,4	16,5	3,8
2011	433,6	207,6	35,5	8,2	13,6	3,1
2012	439,4	209,5	36,2	8,2	15,0	3,4
2013	442,9	201,6	35,6	8,0	14,6	3,3
2014	416,0	199,5	33,4	8,0	14,4	3,5
2015	406,2	188,5	30,2	7,4	13,4	3,3

Як відомо, трудова міграція являє собою форму розвитку ринку праці, формується економічними інтересами людей, дає змогу знайти нові можливості для реалізації творчого потенціалу кожної людини. До причин, що визвали масову міждержавну трудову міграцію громадян України, належать:

- наявність економічної нестабільності в країні та невизначеність шляхів стабілізації економічних та соціальних процесів;
- зростання безробіття;
- відсутність перспектив ефективного використання надбаних професійних знань та навичок, практичного досвіду;
- різниця в оплаті праці та умовах життя в Україні та країнах Європи та Америки;
- відсутність правового захисту інтелектуальної власності, гуманітарні мотиви тощо [5].

Трудова міграція є віддзеркаленням тих змін, які відбуваються у структурі регіональної економіки, а відповідно, і на ринку праці. Асиметрія між попитом і пропозицією праці створює потенційний ресурс для трудової міграції, до сфери якої належать різні верстви населення з різним професійно-кваліфікаційним рівнем. Характерним для них є висока частка висококваліфікованих працівників у країнах ЄС (30%), що свідчить про наявність більших можливостей для реалізації власного потенціалу в європейських країнах. Масову міграцію населення всередині країни пов'язують із низкою особливих проблем, що виникають як у самих внутрішньо переміщених осіб, так і в суспільстві у цілому. Відбувається абсолютне спрощення поведінки людини заради виживання, однак це породжує загальну невизначеність у суспільних відносинах [6].

Події 2014–2017 рр. на території України стали наслідком масової внутрішньої міграції населення. Велика кількість мешканців Криму, Донецької і Луганської областей вимушено перемістилися по всій території України. Вони стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО) – громадяни України, іноземці або особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та

мають право на постійне проживання в Україні, але були змушені залишити або покинути своє місце проживання в результаті або для уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [4].

Із початку проведення на сході України антитерористичної операції станом на 4 травня 2016 р., за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних та Київської міської державних адміністрацій, взято на облік 1 783 361 переселенець (1 441 324 сім'ї) з Донецької, Луганської областей та АР Крим, з яких майже 200 тис. дітей та майже 500 тис. інвалідів і осіб похилого віку. Частина ВПО орієнтується на постійне проживання в інших регіонах України. Зокрема, серед осіб, переміщених до західних областей, таких 45% [1].

Висновки з цього дослідження. Трудова міграція в Україні та в регіоні зокрема відображає загальні та типові для більшості держав головні причини, які пов'язані, насамперед, із високим рівнем безробіття, низьким рівнем заробітної плати, незатребуваністю фаху на батьківщині, зникненням деяких галузей виробництва або значним їх скороченням, економічною нерозвиненістю окремих регіонів тощо.

Основною передумовою для зменшення міграційних процесів як на Тернопільщині, так і в Україні у цілому є стабілізація соціально-економічних процесів та підвищення рівня працевлаштування. Важливим напрямом міграційної політики має стати політика щодо створення умов для зворотної міграції українських трудових мігрантів. Основним чинником зворотної міграції в країну та призупинення міграційних утрат є: створення сприятливих умов ведення бізнесу, державної підтримки у розв'язанні житлової проблеми, особливо для молоді, у створенні нових робочих місць та зростанні життєвого рівня населення, забезпечення кращих економічних умов та гідних соціальних стандартів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бачинська М.В. Фактори міграційного притягування в контексті соціокультурологічного розвитку регіону / М.В. Бачинська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/3/03.pdf>.
2. Внутрішня міграція та тимчасові переміщення в Україні в умовах політичних та соціально-економічних загроз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/les/vnutrishnya_migratsia-45aa1.pdf.
3. Кравчук П.С. Сучасний стан трудової міграції та перспективи регламентування трудових відносин / П.С. Кравчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.36/part_1/25.pdf.

4. Надрага В.І. Проблеми вимушеної внутрішньої міграції населення в контексті концепції «суспільства ризику» / В.І. Надрага [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukr-socium.org.ua/Arhiv/Stati/US1-2015/134-141.pdf>.
5. Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.idss.org.ua/monografii/roznyak_2010.pdf.
6. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
7. Статистичні матеріали офіційного сайту Головне управління статистики у Тернопільській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.te.ukrstat.gov.ua>.